

Kolme pohjoismais-baltialaista teollisuusperintökurssia

Baltian ja Pohjoismaiden yhteistyöhanke Industrial Heritage Platform 2000–2002 on Museoviraston koordinoima ja pääosin Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittama kolmivuotinen pohjoismais-baltialainen yhteistyöprojekti, johon osallistuvat kaikki Skandinavian ja Baltian maat. Projekti tähtää teollisuusperintötietouden ja arvostuksen lisäämiseen, sekä sen hoidon ja hallinnoinnin kehittämiseen Itämeren alueella. Lisätietoja Industrial Heritage Platform -projektista on saatavilla projektin kotisivuilla osoitteesta <http://www.ihp.lt>. Projektin toisen vuoden pääteemaan, koulutukseen, liittyen on järjestetty kolme poikkitieteellistä pilottikurssia. Temaattisten kurssien aiheilla on pyritty kattamaan teollisuusperinnön hoidon päänäkökulmat; inventointi, dokumentointi ja uudelleenkäyttö. Kurseilla sivuttiin myös teollisuusperintöön liittyvää tutkimusta.

Yhteistyötä Itämeren alueella

Kurssit järjestettiin kahden- ja kolmenkeskisinä yhteistyöprojekteina ja pidettiin kussakin Baltian maassa. Yksi kurssista oli kaksiosainen. Kurseille osallistui lähes seitsemänkymmentä osanottajaa Baltiasta ja Skandinaviasta. Osanottajat edustivat lukuisia eri ammattiryhmiä. Mukana oli pitkään ammatissa toimineita, jatko-opiskelijoita yliopistoista ja korkeakouluista, sekä vasta peruspintonsa aloittaneita.

Järjestäjätahojen lukumäärä nousi pariinkymmeneen. Kurssit saivat Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoituksen lisäksi taloudellista tukea myös kansal-

lisista lähteistä. Lisäksi organisoijien vapaaehtoisella työpanoksella oli erittäin suuri merkitys kurssien toteutumiseen.

Kurssien tavoitteet

Kurssien tavoitteena oli tarjota koulutusta sekä kerätä organisatorista ja sisällöllistä kokemusta vuonna 2002 järjestettävää laajempaa pohjoismais-baltialaista kurssia varten. Kaksiosainen, seitsemän maan yhteisvoimin toteutettava koulutustapahtuma pidetään näillä näkymin keväällä 2002 Helsingborgissa, Ruotsissa ja Klaiipedassa, Liettuassa syksyllä 2002. Tulevaisuuden tavoitteena on, että niin pilotti- kuin vuoden 2002 kurssin kokemusten pohjalta pystytään luomaan koulutusmalli, jota voidaan hyödyntää Industrial Heritage Platform -projektin päättymisen jälkeen teollisuusperinnön hoidon ja vaalimisen edistämässä.

Kolme kurssia – kolme näkökulmaa

Perehtymistä teollisuusperinnön uudelleenkäyttöön:

Old Factory – New Use

Suomen ja Viron yhteistyönä toteutetun workshop-tyyppisen kurssin tarkoituksena oli perehdyttää osanottajat teollisuusrakennusten ja -alueiden teollisuushistoriallisen luonteen säilyttäviin uudelleenkäyttömahdollisuuksiin, sekä niiden tarjoamiin haasteisiin. Kurssi järjestettiin Tallinnassa 11.–17.6.2001.

Uudelleenkäyttöhaasteita ja -ratkaisuja tutkittiin kahden toisistaan eroavan rakennuksen kautta. Kohteina oli massiivinen ja osittain raunioina oleva, pää-

osin 1920-luvun lopussa ja 1930-luvun alussa rakennettu selluloosatehdas sekä vuosina 1916–1917 rakennettu yhä edistyksellistä betonirakentamistekniikkaa edustava vesitasohalli. Hallin suunnittelijana ja rakentajana toimi tanskalainen yhtiö Christian & Nielsen. Molemmat kohteet sijaitsevat urbaanissa ympäristössä lähellä nopeasti kehittyvää ja muuttuvaa kaupunkikeskustaa; vesitasohalli markustajasataman välittömässä läheisyydessä ja selluloosatehdas Ülemiste-järven pohjoisrannalla, hieman keskustan kaakkoispuolella.

Kurssin rakenne oli kolmikantainen. Ensimmäinen päivä oli varattu ekskursionille, jonka yhteydessä myös tutustuttiin kohteisiin. Tutustumisen aikana osanottajat kirjasivat ensivaikutelmia, jotka esitettiin seuraavana päivänä. Keskeisessä osassa kurssilla oli kenttätyövaihe, joka sijoittui kurssin keskelle. Lopussa oli suurelle yleisölle avoin seminaaripäivä ja ekskursion. Seminaarin luennoitsijoiksi oli kutsuttu alan asiantuntijoita Suomesta, Virossa ja Ruotsista.

Temaattisia kenttätyöpäiviä tukivat opettajien aamuisin pitämät asiantuntijaluennot. Luennot johdattivat päivän aiheeseen, ja ne myös laajensivat uudelleenkäyttöproblematiikan viitekehystä. Näitä täydensivät iltaisin pidetyt case-tyyppiset luennot. Suomalaisten ja virolaisten asiantuntijoiden pitämässä esityksissä käsiteltiin esimerkkien kautta teollisuusrakennusten uudelleenkäyttöä sekä maankäytön suunnitteluun erityisesti Tallinnassa liittyviä ongelmia ja haasteita. Myös kiinteistönomistajan näkökulma oli esillä.

Kenttätyövaihetta varten osanottajat jakautuivat kohteiden mukaan kahteen ryhmään. Ryhmät työskentelivät itsenä-

sesti hyödyntäen osanottajien laajaa kokemusta sekä oppineisuutta. Ryhmät esittivät päivän tulokset iltaisin. Kenttätöiden pohjalta tuotettiin näyttely, joka pystytettiin 11 kapa-levylle (100 cm x 140 cm). Näyttelyssä esitettiin mm. alueiden ja rakennusten historiallisia vaiheita, kehitystä, toimintaa, nykytilannetta, mahdollisia uudelleenkäyttövaihtoehtoja sekä tulevaisuudennäkymiä. Teemoja havainnollistettiin mm. historiallisin valokuvin, kartta- ja piirustusmateriaalin avulla sekä nykytilannetta esittävin valokuvin. Näyttely esitettiin yleisölle Viron taideakatemiassa avoimen seminaaripäivän yhteydessä.

Kurssin suunnitteluun ja organisointiin osallistuivat Suomesta Teknisen korkeakoulun arkkitehtiosasto, Tampereen teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin osasto sekä Museovirasto. Virossa järjestelyihin osallistuivat Tallinnan teknillinen korkeakoulu, Tallinnan kaupungin kulttuuriperintöosasto ja Muinsuskaitseinspeksioon. Suomen opetusministeriö tuki kurssia taloudellisesti. Kurssille osallistui 16 osanottajaa Latviasta, Liettuasta, Norjasta, Suomesta ja Virossa.

**Muuttuva teollinen yhteiskunta:
Industrial Heritage and Societies in Transition – New Life to Industrial Areas Theories, Methods and Knowledge**

Ruotsin ja Latvian yhteistyönä pidetty kurssi keskittyi tarkastelemaan laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä. Kurssilla paneuduttiin teollisen yhteiskunnan muuttuvan rakenteen tuomiin ongelmakohtiin ja mahdollisuuksiin. Kaksisiosainen kurssi järjestettiin Norbergissa 23.–29.4.2001 sekä Riassa ja Liepajassa 1.–7.10.2001.

Kenttätökohteina olivat Ruotsissa Fagerstan teollisuusalue ja Latviassa Liepajassa useista historiallisista kerrostumista koostuva Karostan sotilas- ja teollisuusalue. Kenttätöiden lisäksi kummallakin osakurssilla oli eri alojen asiantuntijoiden pitämiä luentoja sekä useita teollisuusperinnön monimuotoisuuteen perehdyttäviä ekskursioita, joilla myös kohteisiin tutustuttiin läheisesti. Lisäksi osanottajilla oli mahdollisuus esitellä seminaarityyppisesti omaa tutkimustaan. Kenttätöitä varten osanottajat jaettiin itsenäisesti työskenteleviin ryhmiin. Kenttätöiden tulokset esitettiin kurssin lopussa ryhmäkohtaisesti. Kurssin suunnitteluun ja organisointiin osallistui Ruotsista Kunliga Tekniska Högskolan, enheten för industriminnesforskning, Uppsalan yliopiston taloushistorian, aatehistorian, sosiologian ja kansatieteen laitokset sekä Riksantikvarieämbetet. Latviasta organisointiin osallistuivat Riian teknillinen korkeakoulu, tekstiili- ja vaateusteknologian osasto ja State Inspection for Heritage Protection. Kurssi on saanut rahoitusta Ruotsista kolmeksi vuodeksi eteenpäin. Kurssilla oli yhteensä 30 osanottajaa Latviasta, Liettuasta, Ruotsista ja Suomesta.

Elävän teollisuusperinnön dokumentointia:

Recording Living Industrial Heritage – A Practical Approach to Documenting Industrial Structures

Norjan, Tanskan ja Liettuan yhteistyönä järjestetyllä kurssilla teemana oli teollisen prosessin dokumentointi. Kurssi pidettiin Kaunaksessa 29.8.–5.9.2001. Kurssilla pyrittiin teollisuusperinnön tehokkaaseen ja laadukkaaseen

dokumentointiin, sekä perehdyttämään osanottajat havaintojen ja kenttätö-materiaalin jäsentämiseen dokumentointiraportiksi. Dokumentointi keskittyi nimenomaan teollisuusprosessin – tässä tapauksessa tulitikon valmistusprosessin dokumentointiin; pölkystä tikuksi. Dokumentointityö oli jaettu kolmeen päätteeseen; inventointiin ja dokumentointiin, mittaukseen, sekä valokuvadokumentointiin.

Kurssikohteena oli 1920-luvun lopussa valmistunut ja yhä toiminnassa oleva tulitikkutehdas. Tehtaan laitteisto on pääosin 1950-luvulta. Tehdas sijaitsee varsin erikoisella teollisuusalueella. Räjähdysherkän tehtaan välittömässä läheisyydessä sijaitsee nimittäin myös asuintaloja!

Kurssin kaksi ensimmäistä päivää oli omistettu pohjustukseksi tuleville kenttätöpäiville. Ensimmäisenä päivänä liettualaisille osanottajille ja paikallisille kulttuuriperintötoimijoille järjestettiin seminaari, jossa käsiteltiin teollisuusperintöä, siihen suhtautumista ja hoitoa yleisesti. Workshopin toisena päivänä kurssin ohjaajat kävivät läpi yllämainitut päätteemat.

Kenttätöitä varten osanottajat jaettiin kolmeen ryhmään. Ryhmät kävivät läpi kunkin yllämainitun päätteeman. Kurssin aikana tutustuttiin toki myös alueen muuhunkin teollisuusperintöön, kuten kaupunkia ympäröivään puolustuslaitteistoon.

Kurssin suunnittelijoina ja organisoijina toimivat Norjasta Riksantikvaren ja Telemuseo, ja Tanskasta Arbejdermuseet sekä Aarhusin yliopiston arkkitehtiosasto. Liettuasta mukana olivat The Academy of Cultural Heritage, Vytautas Magnus yliopiston taidehistori-

an laitos sekä Centre of Cultural Heritage. The Academy of Cultural Heritage taloudellinen tuki mahdollisti lietuolaisten osanottajien osallistumisen kurssille. Kurssille otti osaa 21 osanottajaa Liettuasta, Norjasta, Tanskasta ja Suomesta.

Kokemuksia ja tuloksia

Kuten yllä jo todettiin, esitettiin Tallinnan kurssilla tuotetut uudelleenkäyttöehdotukset yleisölle näyttelyn muodossa. Näyttely on digitalisoitu Tampereen teknillisessä korkeakoulussa ja tallennettu CD-Romille. Kaunaksen kurssista on toimitettu dokumentointiraportti. Kurssilla digitaalisesti tuotettu valokuva-aineisto on niin ikään tallennettu CD-Romille. Kustakin kurssista laaditaan lisäksi kurssiraportti. Raportteihin liitetään kurseilla tuotettu ja niihin liittyvä oheismateriaali.

Kaikki kurssit ovat vaikuttaneet paikallisiin asenteisiin. Tallinnassa vesitasohalli on saanut 1 000 000 viron kruunun avustuksen kaupungilta peruskorjauksen aloittamiseksi. Liepajassa paikallistason toimijat ovat saaneet kurssin välityksellä näkyvyyttä sekä tätä kautta välineitä teollisuusperinnön kulttuurihistoriallisten arvojen ymmärryksen lisäämiseen. Kaunaksessa tehdään johto pyrkii huomioimaan tehtaan teollisuus- ja kulttuurihistorialliset arvot tehtaan modernisoinnissa.

Kurssit edistivät teollisuusperinnön näkyvyyttä erityisesti Baltiassa. Kurssien järjestäjät antoivat useita radiohaastatteluja ja Liepajan sekä Tallinnan kurseilla myös televisio oli läsnä. Kurseista kirjoitettiin lehdistössä ja kurssien

paikalliset järjestäjät ovat toimittaneet kurseista artikkeleita mm. arkkitehtijulkaisuissa.

Jatkotyöskentelyn näkökulmasta tarkasteltuna kurssit ovat antaneet vankan pohjan tulevalle teollisuusperinnön näkyvyyden, vaalimisen ja hoitamisen lisäämiselle erityisesti Baltiassa. Kurssit ovat luoneet kontaktipintaa eri maiden toimijoiden välille Pohjoismaissa ja Baltiassa, oli sitten kyse yksittäisistä henkilöistä tai instituutioista. Teollisuusperinnön monimuotoisuuden ymmärtämisen lisääntyminen kaikkien kurssien parissa toimineiden kesken on lisäksi varmasti kasvanut. Olemme nyt lähempänä teollisuusperinnön kokonaisvaltaisen hallinnoinnin ja hoidon edellyttämien osa-alueiden tiedostamista.

Henrik Wager

Koulutussihteeri, Industrial Heritage Platform
Museovirasto / Rakennushistorian osasto